

Citation (Atıf): Aktaş, H. (2025), Turizmin sosyo kültürel etkileri: Mardin örneği. *International Journal of Tourism, Education, Language, Social Science Studies*, 3(2),

TURİZMİN SOSYO KÜLTÜREL ETKİLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ

Havva Aktaş, Mardin Artuklu Üniversitesi, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı,
havvadurur@gmail.com, ORCID: 0009-0007-7231-2360.

Anahtar Kelimeler	Öz
Turizm, sosyo-kültürel etkiler, yerel halk, sürdürülebilir turizm, Mardin	Bu çalışmanın amacı, turizm faaliyetlerinin Mardin destinasyonunda yerel halk üzerindeki sosyo-kültürel etkilerini incelemek ve bu etkilerin sürdürülebilir turizm bağlamındaki yansımalarını ortaya koymaktır. Araştırma, turizmin toplum üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini açıklayan kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmış; özellikle Doxey'in Kızgınlık İndeksi ve Sosyal Değişim Teorisi temel alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiş olup, ikincil veri kaynakları, alan yazın taraması ve Mardin'e yönelik önceki ampirik çalışmaların bulgularından yararlanılmıştır. Bulgular, Mardin'de turizmin yerel halkın kültürel mirasa yönelik farkındalığını artırdığını, ekonomik canlılık sağladığını ve toplumsal etkileşimi güçlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte artan ziyaretçi yoğunluğunun kültürel ticarileşme, otantiklik kaybı ve geleneksel yaşam alanlarının dönüşümü gibi sosyo-kültürel riskleri de beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Mardin'de turizmin sosyo-kültürel sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yerel halkın karar alma süreçlerine aktif katılımının desteklenmesi, taşıma kapasitesinin gözetilmesi ve niceliksel büyüme yerine nitelik odaklı turizm politikalarının benimsenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 10/ 10/2025 Kabul Tarihi: 05 / 12 /2025 Yayın Tarihi: 15 / 12 / 2025	

SOCIO-CULTURAL IMPACTS OF TOURISM: THE CASE OF MARDIN

Keywords	Abstract
Tourism, socio-cultural impacts, local community, sustainable tourism, Mardin	The aim of this study is to examine the socio-cultural impacts of tourism activities on the local community in the destination of Mardin and to reveal the reflections of these impacts within the context of sustainable tourism. The research is grounded in theoretical approaches that explain the positive and negative effects of tourism on society, with particular emphasis on Doxey's Irridex Model and Social Exchange
Article Info	

Research Article	Theory. A qualitative research design was adopted, and the study draws on secondary data sources, a comprehensive literature review, and the findings of previous empirical studies conducted in Mardin. The results indicate that tourism in Mardin increases local residents' awareness of cultural heritage, contributes to economic vitality, and strengthens social interaction. However, it was also found that the growing intensity of tourist visitation brings socio-cultural risks such as cultural commodification, loss of authenticity, and the transformation of traditional living spaces. In conclusion, ensuring the socio-cultural sustainability of tourism in Mardin requires supporting the active participation of local residents in decision-making processes, considering carrying capacity, and adopting quality-oriented tourism policies rather than a focus on quantitative growth.
------------------	---

1. GİRİŞ

Turizm, özünde insan olan ve insan hareketliliğini içeren bir alan olarak değerlendirilmektedir. Turizmde insanlar kendi başlarına veya gruplar halinde devamlı olarak yaşadıkları bölge dışına çıkar ve bu bölgelerde geçici konaklama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında turizm sosyalliği içinde barındırmaktadır (Yavuz ve Unur, 2021). İstatistiklerin de gösterdiği gibi dünya üzerinde neredeyse 1,3 milyar insanın 2024 yılında turizme katılmaktadır ve yaklaşık 1,5 trilyon ABD doları turizm gelirininde olduğu belirtilmiştir (UNWTO,2024). Turizmin bu denli büyük bir insan hareketliliğini kapsaması sebebiyle sonuçları itibariyle konunun sosyo kültürel etkilerinin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmacılar turizmin sosyo-kültürel etkilerinin ölçülmesini araştırmaya değer olarak görmektedirler (Köşker, 2024). Turistler bölgeye kendilerine ait kültürel değerler ile gelmekte ve orada yaşayan yerel halkın kültürel değerleriyle etkileşime girmektedirler. Dolayısıyla turizm sadece yerel halkı değil gelen turistleri de etkilemektedir. Bu kapsamda sosyal ve kültürel sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçların bir kısmı bölgeye olumlu yönde gelişmeler sağlarken bir kısmı ise olumsuz gelişmelere sebep olmaktadır. Bölgeye sağladığı faydaların başında ekonomi gelmekle birlikte elde edilen kazanç bölgenin kalkınmasına, daha fazla yatırım çekmesini, alt üst yapının iyileştirilmesini ve bölge halkının daha fazla faydalanmasını sağlamaktadır. Turizm yapısı itibariyle birçok farklı kültürden insanı bir araya getirmesiyle bilinmekte ve insanların deneyimleri artmakla kalmayıp dünyaya bakış açıları da değiştirmektedir. Dolayısıyla birbirlerini hiç tanımayan insanlar etkileşim haline girmekte olup milletler ve kültürler arası bilgi alışverişi gerçekleşmektedir (Baştan & Alkaya, 2021). Turizmin bölgede oluşturduğu olumsuz etkilerin başında ise trafik, park sorunları, artan yaşam maliyetleri, aşırı kalabalıklaşma, artan suç olaylarının yanı sıra yerel halk ile turizme katılan kişiler arasında sürtüşmeler gibi yaşam kalitesini bozan olumsuz etkiler de yaratmaktadır (Andereck vd., 2005).

Son dönemlerde turist ilgisinin Mardin’e belirgin şekilde artması kentin doğal, kültürel ve tarihi varlıklarının daha fazla tanınmasına yol açmış; bunun sonucunda şehre dönük yatırım ve tanıtım girişimlerinde de artış yaşanmıştır (Emiroğlu, 2023). Türkiye’de ve bahse konu olan bölge Mardin ile ilgili çalışmaların kısıtlı olması ve bölgede alternatif turizm çeşitlerinin ortaya çıkması (inanç turizmi, kültür rotaları gibi.) ve yerel halkın tutumlarının destinasyon sürdürülebilirliğinin kritik olması açısından literatür boşluğunun doldurulması gerekmektedir. Çalışmanın amacı potansiyel ziyaretçi kitlesi oldukça fazla olan Mardin’in turizmden sosyo kültürel anlamda ne derece etkilendiğini tespit etmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Turizmin Toplum Üzerindeki Etkileri

Turizm, topluluk bağlılığını teşvik eden, kültürel etkileri olumlu anlamda etkileyen, yerel halk arasındaki sosyal bağları güçlendiren ve bununla birlikte yerel toplumlara önemli derecede fayda sağlayabilen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Hassan vd., 2023). Benzer şekilde turizm, toplumsal dinamikleri değiştirmekte ve topluluk katılımını ve uyumunu sağlamakta aracı bir görev üstlenmektedir (Viana-Lora vd., 2022). Turizmin topluluk ile bu denli uyumu özellikle yerel halkın turizme katılımlarını aktif şekilde desteklediği bununla birlikte topluluk refahını ve sosyal değerleri besleyen bir ilişkide olduğunu göstermektedir (Ali, 2020; Akay, 2022).

Turizmin olumsuz sonuçları özellikle gelişmekte olan destinasyonlarda dikkat çekmektedir (Dietrich ve Aswani, 2016). Turizme dair ilk heyecan, olumsuz sosyal değişiklikler belirginleştikçe hızla hayal kırıklığına dönüşebilmektedir. Ali’ye (2020) göre yerel halk başlangıçta turizmi olumlu olarak algılasa da kültürel erozyon ve sosyo-ekonomik eşitsizlik gibi kalıcı sorunlar turizmin gelişimine karşı olumsuz duygular ortaya çıkarabilmektedir. Bu tip kültürel erozyon ve çevresel bozulma yerel memnuniyeti azaltmakla birlikte halkın turizme bakış açısını olumsuz anlamda etkileyebilmektedir (Khan vd., 2021). Bu sebeple sürdürülebilir kalkınma için turizmin yerel topluluklar üzerindeki etkisini anlamak kritik bir öneme sahip olmaktadır (Baqaa ve Suosheng, 2021). Turizmin sosyal etkilerine ve bileşenlerine yönelik örnekler tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Turizmin Sosyal Etkileri ve Bileşenlerine Yönelik Örnekler

Etkiler	Örnekler
Demografik Etkiler	Nüfus büyüklüğü, yaş-cinsiyet kompozisyonu, turist topluluğundaki artış.
Mesleki Etkiler	Meslek değişikliği, meslekleşme, belirli mesleklerin yaş ve cinsiyet dağılımı
Kültürel Etkiler	Gelenek, dil, din değişikliği
Toplumsal Normların Dönüşümü	Değerler, cinsel rol, ahlak (fuhuş, suç)
Tüketim Kalıbının Değiştirilmesi	Eğitim, altyapı, gıda, ticari mal
Çevresel Etkiler	Kirlilik, ekoloji, tıkanıklık

Kaynak: Pizam ve Milman,1989

2.2. Sosyo-Kültürel Etkiler

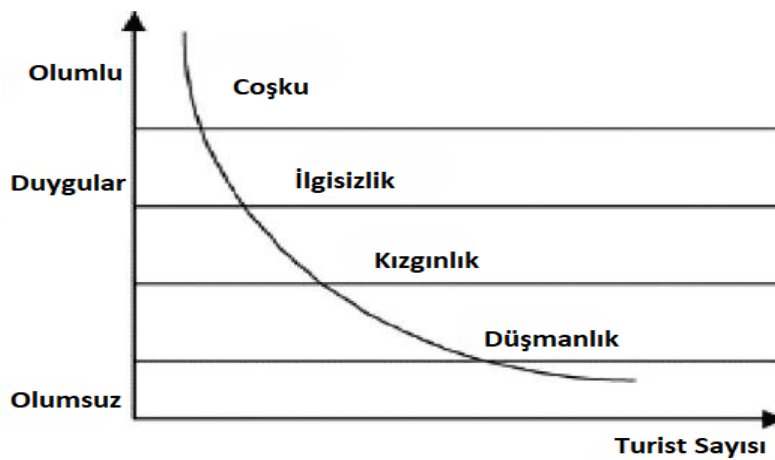
Turizm insan odaklı ve toplum temelli bir sektör olmasından dolayı sosyo-kültürel etkilerinin oldukça fazla olduğundan söz etmek gerekmektedir. Turizm sektöründe farklı sosyal ve kültürel yapıya sahip toplumlar etkileşime girdiği gözlenmektedir. Bu etkileşimler sonucunda olumlu olumsuz toplumsal değişimler meydana gelmektedir. Turizmin en büyük etkisinin ekonomi olmasının yanı sıra sosyal, kültürel, siyasal ve çevresel etkileri de bulunmaktadır. Bu sebeple turizmin etkilerinin değerlendirmesi yapılırken sadece ekonomik değil sosyo kültürel etkilerinin de üzerinde durulması oldukça önemlidir (Civelek, 2010). Turizmin sosyal uyumu teşvik etmesi ve yerel kültürel kimliğin güçlenmesi gibi olumlu etkileri bulunmaktadır. Turizmin yerel halkın kendine özgü kültürel özelliklerini sergileyerek gurur duymasını sağlayabileceğini aynı zamanda da kendilerine ait olan miraslarını algılama biçimlerini dönüştürdüğü çalışmalarda belirtilmektedir. Turizm gerçekleştiği bölgenin yerel kültürünü desteklemektedir ve yerel halkın modası geçmiş olarak gördüğü kültürlerini, özellikle kentlerden gelen ziyaretçilere eşsiz ve değerli olarak tanımaya geçmelerini sağladığını savunmaktadır (Ferrari vd.,2021). Yerli kültürüyle yabancıların ilgisini çeken aynı zamanda onlara özel farklı ortam sağlayan herhangi bir turizm bölgesi o bölgenin kültürünün devamı için olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Turizm ile birlikte bölgeye gelen turistler o bölgeye ait geleneklerin veya adetlerin yeniden canlandırılmasında etkin rol oynamaktadır (Gürbüz,2022). Çalışmalarda bir diğer odak noktası olan konu ise turizmin sosyal etkileri üzerine yürütülen çalışmaların yerel halkın turistlere tahammül seviyesinin belirlenmesidir (Türker,2020). Bu bağlamda konu ile ilgili alan yazında birkaç teori yer almaktadır.

2.3. Kuramsal Modeller

2.3.1. Doxey'nin Irridex Modeli (1975)

1975 yılında Graham Doxey tarafından geliştirilen bu model, yerel toplulukların turist yoğunluğunun farklı aşamalarını deneyimlemesiyle, yerel halkın turizm gelişimine yönelik değişen tutumlarını anlamak amacıyla ortaya atılan bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Bu model coşku, ilgisizlik, kızgınlık ve düşmanlık olarak dört temel aşamaya ayrılmakla beraber yerel halkın algılarının turistlerle olan etkileşimlerine ve deneyimlerine odaklanmaktadır (Kwon ve Vogt, 2009; Karamustafa vd., 2020; Shariff ve Tahir, 2020). Tablo 2’de Doxey’in kızgınlık indeksi yer almaktadır.

Tablo 2- Doxey Kızgınlık İndeksi (Doxey's Irridex “Irritation Index)

Kaynak: (Reisinger, 2009:221).

2.3.2. Sosyal Değişim Teorisi

Bu teori gruplar ve bireyler arasındaki sosyal davranış dinamiklerini kaynak alışverişi açısından inceleyen sosyolojik bir çerçeve olarak değerlendirilmektedir. Turizm bağlamında Sosyal Değişim Teorisi (SDT), yerel toplulukların turizm gelişimini nasıl algılayıp tepki verdiğini anlamak açısından önemli şekilde vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu teori sosyal etkileşimin bu alışverişler kapsamında algılanan maliyetler ve fayda tarafından yönlendirildiğini ve bireylerin turizme yönelik tutum ve eylemlerini etkilediğini öne sürmektedir. Teorinin temel önermesi kişilerin faydaların maliyetlerden daha ağır bastığına inandıklarında alışverişe girdikleridir (Gonzalez-Garcia vd., 2022).

Mardin’de sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik sakinlerin desteğini şekillendirmede topluluk bağlılığı ve katılım önemli rol oynamaktadır. Mardin bölgeye gelen turistleri zengin

mutfağı, tarihi alanları ve kültürel deneyimleriyle kendine çeken ekonomik bir motor görevi görmektedir. Ayrıca şehirdeki festivaller ve kültürel etkinlikler turizmin büyümesinde etkin rol oynayarak yerel halkın katılımını teşvik etmektedir. Yerel mirası tanıtan etkinlikler sayesinde yerel halk turizme daha ilgili hale gelmekte ve ziyaretçiler arasındaki bağı daha da güçlendirmektedir (Abedtalas vd., 2016).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Turizmin bir destinasyona yönelik hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır. Yerel halk turizm ile tanıştığında kültürel etkileşimini ve ekonomik düzeyini artırmaktadır. Fakat olumlu özelliklerin yanında olumsuzların da ön plana çıktığı bilinmektedir. Bunların en önemlileri kültürel yozlaşma, çevre kirliliği gibi unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Mardin son yıllarda filmlerin ve dizilerin etkileriyle de turizmde büyük bir ivme yakalayıp ön plana çıkmaktadır. Kültürel yapısına bağlı olduğu düşünülen Mardin yerel halkının turizme daha ilgili olduğu bilinmektedir. Mardin'in sahip olduğu çok kültürlü, çok dinli ve özgün mimari yapısı turizm faaliyetleri için bir çekim gücü oluşturmaktadır. Fakat Mardin'e gösterilen yoğun ilginin sosyo kültürel doku üzerinde çift yönlü bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Turizm Mardin'de yerel halkın kültürel mirasa olan farkındalığını artırabilmekte ve ekonomik kalkınma yoluyla kentsel koruma bilincini tetikleyebilmektedir. Bununla birlikte kültürel yozlaşma, ticarileşme ve otantikliğin sahnelenmesi risklerini de beraberinde getirebilmektedir. Özellikle geleneksel yaşam alanlarının turistik tüketim unsuruna dönüşmesi ve yerel halkın yaşam alanlarından uzaklaşarak bölgenin bir açık hava müzesi dekoruna indirgenme tehlikesi sürdürülebilirliğin önündeki en büyük tehdit olarak öne çıkabilmektedir. Bu bağlamda, Mardin turizminin geleceği için sayısal büyümeden ziyade niteliksel derinleşmeyi hedefleyen kapsayıcı turizm politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu politikaların planlama süreci yalnızca fiziksel çevrenin korunmasını değil aynı zamanda mahalle kültürünün ve somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasını merkeze almalıdır. Turizmin taşıma kapasitesi gözetilerek yönetilmesi yerel halkın etkin bir paydaş olarak dahil edilmesi ve ziyaretçi deneyiminin yalnızca görsel tüketimden çıkarılıp kültürel etkileşime dayalı bir öğrenme sürecine dönüştürülmesi Mardin'in sosyo kültürel sürdürülebilirliği açısından oldukça elzemdir. Literatürde Mardin turizmi ile ilgili istatistiklere yer verilen güncel çalışma yapılması önerilmektedir.

ETİK BEYANI: Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Abedtalas, M., Toprak, L., & Sercek, S. (2016). The factors of residents's™ support for sustainable tourism development. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 8(5), 133-145.
- Ali, A. (2020). Residents' attitude and perception toward impact of mountain tourism ingilgit-baltistanpakistan. *Journal of Public Affairs*, 22(3).
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of tourism research*, 32(4), 1056-1076.
- Akay, B. (2022). The relationship between tourism development, satisfaction, support to tourism and tourism entrepreneurship in emerging tourism destination: residents' perspective. *Journal of Tourism Management Research*, 9(1), 64-81.
- Baqaaïn, J. & Suosheng, W. (2021). Social impacts of tourism perceived by host communities – a review paper. *Events and Tourism Review*, 4(2), 36-48.
- Baştan, N. B., & Alkaya, Ö. Ü. S. (2021). Turizmin yerel halk üzerine sosyo-kültürel etkileri: Şirince köyü örneği. *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, 7(13), 1-26.
- Civelek, A. (2010). Turizmin sosyal yapıya ve sosyal değişmeye etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13(1-2), 331-350.
- Diedrich, A. & Aswani, S. (2016). Exploring the potential impacts of tourism development on social and ecological change in the solomon islands. *Ambio*, 45(7), 808-818.
- Emiroğlu, B. D. (2023). Yerel halkın turizme yönelik kızgınlık algısının yaşam kalitesi ve turizme verilen destek üzerindeki etkisi: Mardin ili örneği. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 11(3), 2264-2293.
- Ferrari, S., Hernández-Maskivker, G., & Nicotera, T. (2021). Social-cultural sustainability of roots tourism in calabria, italy: a tourist perspective. *Journal of Vacation Marketing*, 28(1), 117-132.
- González-García, R., Martínez-Rico, G., Bañuls-Lapuerta, F., & Moreno, F. (2022). Residents' perception of the impact of sports tourism on sustainable social development. *Sustainability*, 14(3), 1232.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma. *Teknoloji dergisi*, (1-2), 49-59.

- Hassan, K., Mahbub, T., & Chowdhury, M. (2023). Agritourism, community attachment and contribution towards tourism and community. *Tourism*, 71(4), 708-722.
- Karamustafa, K., Ülker, P., & Çalhan, H. (2020). Do level of tourism development and its type make a difference in residents' perceptions? learning from turkish cases. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 5(1), 138-165.
- Khan, M., Khan, H., Lim, C., Tan, K., & Ahmed, M. (2021). Sustainable tourism policy, destination management and sustainable tourism development: a moderated-mediation model. *Sustainability*, 13(21), 12156.
- Köşker, H. (2024). Turizmin ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkileri. *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Kwon, J. & Vogt, C. (2009). Identifying the role of cognitive, affective, and behavioral components in understanding residents' attitudes toward place marketing. *Journal of Travel Research*, 49(4), 423-435.
- Pizam, A. & Milman, A. (1986). The Social impacts of tourism. *Tourism Recreation -Research*, 11 (1), 29-33.
- Mohd Shariff, N., & Tahir, S. (2003). Residents' attitudes toward impacts of tourism: A case study of Langkawi, Malaysia. *Malaysian Management Journal*, 7(2), 13-24.
- Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism management*, 42, 37-49.
- Türker, G. Ö. (2020). Turizmin etkileri olumlu mu, olumsuz mu? Türkiye’de yapılmış çalışmalara yönelik bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1477-1492.
- Viana-Lora, A., Andreu, M., & Clavé, S. (2022). Advancing a framework for social impact assessment of tourism research. *Tourism and Hospitality Research*, 23(4), 494-505.
- Yavuz, H., & Unur, K. (2021). Alanya’da yerel halkın turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılamalarına yönelik. *Journal of Travel and Hospitality Management*, 18(3), 633-655.